

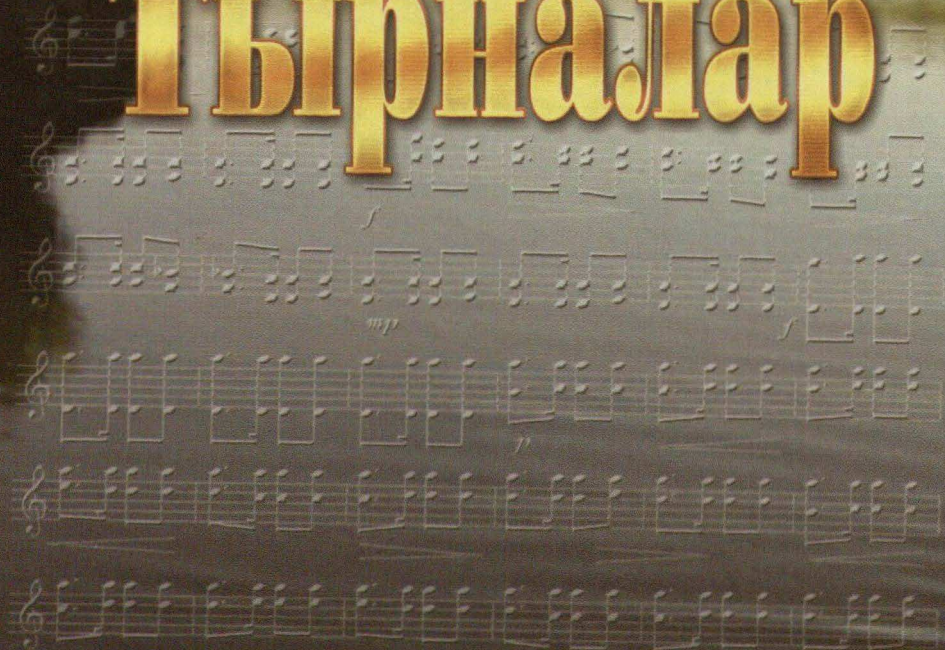
85.92(5к04-4Б011)

14-34

Тұяқберді ШӘМЕЛОВ

Тырналар

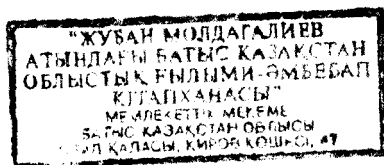
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ӘКІМДІГІ
ОБЛЫСТЫҚ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫ

Тұяқберді ШӘМЕЛОВ

«Тырналар»

Ән-күй жинағы

443271

Орал – 2009

УДК 78

ББК 85.92

*«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы негізінде шығарылды.
Шығаруға жауапты: Облыстық халық шығармашылық орталығы*

Ноталарды компьютерде терген: *Жамиля Нұрымбетова*
Суретші-дизайнері: *Асқар Бекчурин*

ШӘМЕЛОВТ. Тырналар. Эн-күй жинағы. Орал: –«Полиграфсервис»,
2009. - 156 бет.

ISBN 978-601-7104-33-7

Көрнекті күйші, композитор Тұяқберді Шәмеловтың бұл кезекті эн-күй жинағына кеңбайтақ Қазақстанды аралап, өз талантына табынушылармен жүздесулер әсерінен туған шығармалары енгізіліп отыр.

Қазақстанның халық әртісі Тұяқберді Шәмеловтың бұл еңбегі музыка өнері саласында еңбек етіп жүргендерге, студенттерге, эн-күйді сүйіп-қастерлейтін қалың қауымға арналады.

Бұл жинаққа автордың төл әндері мен күйлері ноталарымен және Т.Шәмеловтың тапқан халық композиторы – Мөңке Тілеуұлының бұрын жарияланбаған күйлерінің ноталары енген.

УДК 78
ББК 85.92

Ш $\frac{4905000000}{00(05)-09}$

ISBN 978-601-7104-33-7

© Шәмелов Т., 2009

АЛҒЫ СӨЗ

Тұяқберді Шәмелов 1951 жылы 6 қыркүйекте Батыс Қазақстан облысы, Бөкей ордасы ауданының Құрманғазы ауылында дүниеге келген. Төрт жасар кезінен сол өңірдегі атақты күйші Аманғали Иманмағзомұлынан домбыраны қалай ұстауды үйреніп, қасынан қалмайды. Әбекең де уақыт өткен сайын жас баланың құлағына домбыра үнін құйып, бара-бара шыңдап үйрете бастайды. Тұяқбердіге тағдыр осылайша күйші болуды маңдайына жазыпты. Сондай-ақ, ол Аманғалидан күй өнерінің бастапқы баспалдақтарын игеріп, кейін Құрманғазы атындағы Ұлттық консерваторияға оқуға түседі. Мұнда да тағдыр оған Қали Жантілеуов сияқты мықты ұстазды кездестіреді.

Тұяқбердінің кейінгі өмірі өнермен, домбырамен тығыз байланысып, әлі де солай жалғасып келеді. Құрманғазы атындағы академиялық ұлт-аспаптар оркестрінде қатардағы домбырашыдан бас концертмейстер, жеке орындаушы кейін көркемдік жетекшіге дейінгі биіктерге жетті. Сөйтіп аталмыш оркестрде қырық жылға жуық қызмет көрсетіп келеді. Оркестрдің құрамында жұмыр жердің талай елдерінде, атап айтқанда; Америка, Италия, Франция, Корея, Ауғаньстан, Португалия, Пәкістан, Қытай, Германия және басқа да елдерде болып, талай сахналардан домбырасын күмбірлетті.

1996 жылы Қазақстан мен Қытай елінің мәдениет министрліктері өзара келісімімен ҚХР-ның Шыңжаң өлкесі, Құлжа қаласындағы қазақ, ұйғыр, хансу, сібе, дұңған сияқты ұлттардан құралған оркестрді басқарып, алты ай бойы оның өнерпаздарына дәріс оқыды. Қазақтың арғы – бергі композиторларының біраз ән – күйлерін оркестрдің репертуарына енгізді. Сол жарты жыл бойы аталмыш оркестрдің сандық (цифровой) нотасын еуропалық нотаға аударды. Қазақстандағы өнертанушылар мен зерттеушілердің, музыканттардың еңбектерін, оқулықтарын Қытайдағы бауырларымызға таратып, игіліктеріне жаратты. Т.Шәмелов 1983 жылы Құрманғазы атындағы I Республикалық

конкурстың лауреаты атанып, 1994 жылы Қазақстанға еңбегі сіңген әртіс, 1998 жылы ҚР Халық әртісі атағына ие болды. 2006 жылы Елбасының қолынан «Құрмет» орденін алды. Бүгінде Тұяқберді Шәмелов Құрманғазы атындағы академиялық оркестрдің көркемдік жетекшісі. Бірнеше әндердің авторы, көптеген күй таспаларын шығарды. Олардың бәрі Қазақстанның радиотелевидениесінің алтын қорына алынды.

Т.Шамеловтің әндері де, күйлері де сазды, әуенді жүрек қылын шертеді. Өнер сүйер қауым бұл шығармаларды үлкен сахналардан жылы қабылдап жүр. Т.Шамеловтің ән, күйлерінің тақырыбы - Отан, туған жер, еңбек, достық, махаббат, табиғат сұлулығын суреттеуге құралған.

Соңғы жылдары халық композиторларының күйлерін іздеп, зерттеумен айналысып жүр. Абылайханның күйін мемлекет қайраткері, өнердің жоқтаушысы Қырымбек Көшербаевтың тапсырысы бойынша алғаш орындап, Құрманғазы оркестрінің алтын қорына енгізді. Жамбыл атамыздың күйлерін оркестр репертуарына енгізген де Тұяқберді Шәмелов.

Маэстроның соңғы кездегі тындырған үлкен жұмысының бірі- Шектінің ұрпағы, Тілеуұлы Мөңке бидің төрт күйін тауып, оның табиғатын зерттеп, нотаға түсірді. Алғашқы орындаушысы да өзі болды. Сөйтіп, Мөңке бабамыздың «Жиын алқа, кеңес», «Қиқу дәурен», «Шалқыма», «Өттің жалған-ай» күйлері болашақ ұрпаққа мәңгілікке табысталды.

Тартымды, лирикалық әндерімен де елін, халқын тәнті еткен композитор Тұяқтың бұл саладағы алар асулары, шығар белес, көтерілер биік шыңдары да әлі алда...

Айтқали Жайымов

*Қазақстан Республикасының Еңбек сіңірген
қайраткері, профессор, композитор, дирижер.*

*Бұл кітабымды марқұм әкем
Қажыгерей мен анам Раіштің
рухына арнаймын!*

Жан анам, өзегімді өртеп менін,
Сездің бе көкірегім шер төккенін...!?
Әкемнен алты айлықта іште қалып,
Айтып ең екі мүшел ерте өткенін.
Мен жетім атанғам жоқ сен барыңда,
Өтіпті-ау бар өмірің мен қамында.
Анашым, жас ғұмырын құрбан еткен
Өзіңдей ана бар ма жер шарында!

Ұлыц Тұяқберді

Тұяқ туралы ел ағаларының пікірлері

«Тұяқ баламды күй өнерінде ешкім кеміте алмайды, ол шебер күйші, күйді түсініп орындайды, мен оны мұрагерім деп санап, батамды бердім»...

*Қазақстанның халық әртісі,
күйші Қали Жантілеуов*

«Тұяқ күй орындағанда (тартқанда), аяулы ұстазымыз Қалекенді еске түсіреді»...

*КССРО халық әртісі, композитор,
Профессор, Мемлекет қайраткері Еркеғали Рахмадиев.*

«Екеуміздің әкеміз біреу, ол Қали Жантілеу, Тұяқ сен осыны есінде сақта»...

*Халық қаһарманы, КССРО халық әртісі,
Композитор, профессор, дирижер Нұрғиса Тілендиев.*

«Тұяқ оркестрге шынайы берілген, кадровый музыкант, дыбысының сұлулығымен, ұтымды күйші...»

*КССРО халық әртісі, профессор, Мемлекеттік
сыйлықтың лауреаты, дирижер Шамғон Қажығалиев.*

«Тұяқ – күйшілігі мен қатар сазды әндерімен де ерекшеленеді».

*Халық әртісі, композитор, профессор
Базарбай Жұманиязов.*

«Құрманғазы оркестрінің бас концертмейстрлігі шебер қолға берілген, Тұяқ сияқты музыканттар көп болсын деп тілеймін»...

*Қазақстан, Ресей, Татарстан халық әртісі,
Дирижер, академик Фуат Мансуров.*

«Тұяқ Құрманғазының өн бойы драмаға толы, дүбірлете ойнайтын күйін лирикаға айналдыра отырып, сазымен жеткізе біледі»...

*Халық жазушысы, Мемлекет,
қоғам қайраткері Әбіш Кекілбаев.*

«Қалекең туған топырақтан Тұяқтың шығуы және концертмейстер болуы заңдылық па деп ойлаймын»...

*Қазақстанның халық әртісі, профессор,
күйші Қаршыға Ахмедияров.*

«Тұяқ – саусағының желі бар күйші»

*Құрманғазы оркестрінің Бас дирижері,
Қазақстан Республикасының еңбегі сіңірген
қайраткері, профессор Айтқали Жайымов.*

**Адуынды күйші, сындарлы сазгер, Қазақстанның халық
эртiсi Тұяқбердi Қажыгерейұлы Шәмелов мырзаның 50
жасқа толуына арналған құттықтау тілек**

ЕЛУДІ ерттеп мінген бұлан ерін
Қуана құттықтайды мынау Елің.
Жер апшысын қуырар тұлпар тұяқ,
Шашаға шаң жұқтырмас Құлагерім!

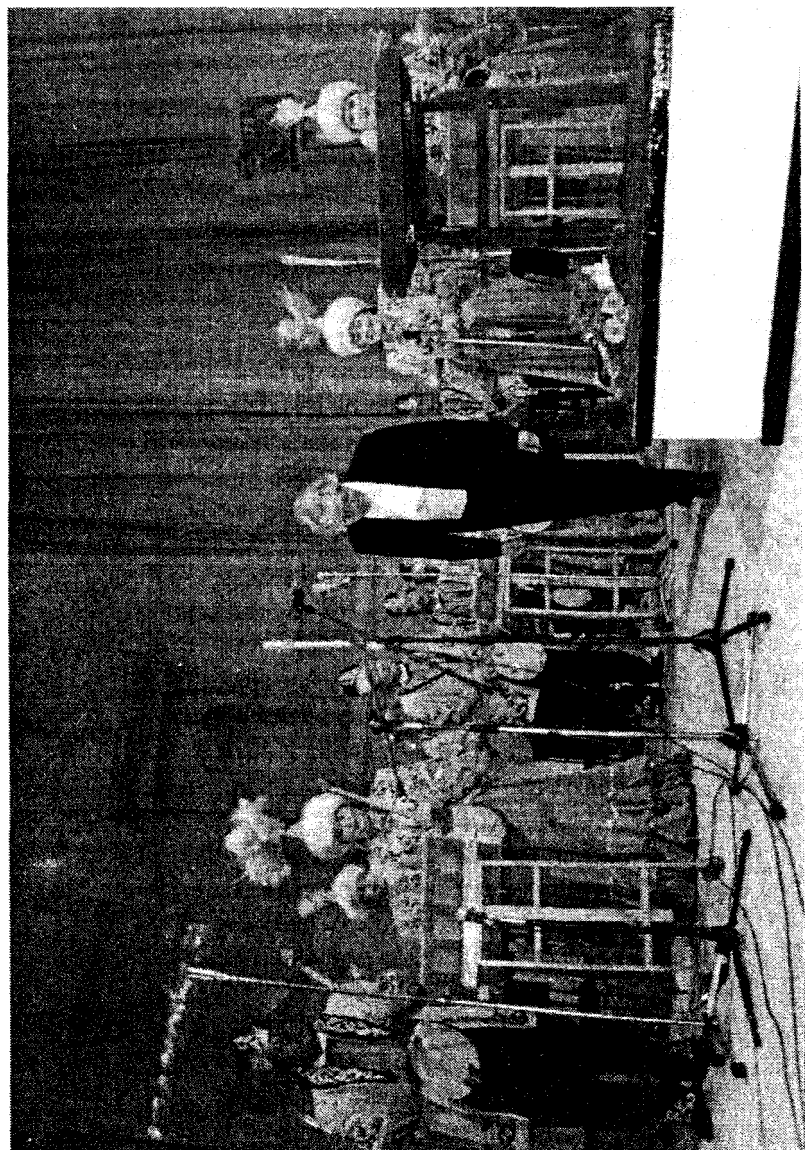
ЕЛУИҢ – ердің жасы, шақтық белес,
Алдында 60,70 – қонысы іргелес,
Тәйірі – ай, сөз болып па ер жігітке,
ЕЛУ – ол қылшылдаған қос жиырма бес.

Ендеше қосарлап мін қыл құйрықты,
Құйқылжыта құйғытып кіл жүйрікті.
Күмбірлі күй сазынан тына қалып,
Тұяқ «тілін» тыңдайды бұлбұл мықты.

Құрман баба жиһазын жиыстырып,
Қиын жерден жол тауып қиыстырып,
Аруақтарды сыйлаған арда ұлдың
Ошағында тұр бүгін ырыс тұнып.

Қуатың бар тасты да қақ жаратын,
Шыққан емес содан да жалған атың
Сенің жолың бөлектеу өзгелерден,
Қалауын тапқаныңда қар жанатын.

Өмірдің көп қой әркез бұралаңы,
Алға келер жылатқан, жылағаны.
Сондай шақта талайлар тоят табар
Тұяғым - таразылар сын алаңы.

Болған соң көптің тірек болашағы,
Жұрттың сен көңіл қошы, торағасы.
Елуді ерттеп мінген шағыңда сен --
Өзің де қамқор болар Ел ағасы.

Осылай дүйім қауым, дос тілегі,
Құтты болсын қуаныш тастүлегім!
Бір ән бар-ды шырқалар осындайда,
Әннің аты – жарастық «Қос күреңім!»

Өзен болар бұлақтар жылғалаған,
Тамыр жаймай тұрар ма тұлғалы адам.
Сыңғыр-сыңғыр күй туып сырғалардан,
Әлди-әлди ән тусын іңгәлаған.

Сол үшін соқ дабыл той қоңырауын,
Атылсын домбырадан қоңыр ағын.
Тұяққа денсаулық пен бақыт тілеп,
Ағытайық ақ шампан омырауын!

*Өз өскен ұяң, тұғырлы торкін жұрттың –
қазақтың Құрманғазы атындағы Мемлекеттік
академиялық халық аспаптары оркестрінің ұжымы.*

Күйші Тұяққа!

О, құдірет! О ғажап!

Оркестрдің қасында:

Бүкіл өнер бармақтың ілулі тұр басында!

Біле алмадым – дүние ұйқыда ма, ояу ма?

Домбырадан шыққан үн айналды мың бояуға!

Қай күйшіден үйренген, қай ұстаздан оқыған?

Сикыр екен саусағың, үннен шілтер тоқыған!

Мүмкін емес тыңдауың елжіремей, балқымай,

Сөзбен жазбай тарихын, күймен жазған халқым-ай!

Мынау шешен шектерден сыр таптым-ау, мен бөлек,

Бүкіл Далам келді ғой көз алдыма дөңгелеп!

Әлденеге қуанып, екі көзден жас парлап,

Әлдиінен саусақтың қалғығандай асқарлар.

Сенейін бе, батыр-ау? Сенбейін бе, батыр-ау?!

Өмірінен саусақтың тулағандай Атырау!

Қара бұлттай ыдырап көңілімді басқан мұң,

Кеудеме кеп құйылады –ау бар жұлдызы аспанның!

Желбіреген сияқты биігімде көп тулар,

Әуен емес – шанақтан ұшып жатты аққулар!

Саусақ емес – дария дүркіреп бір өткендей,

Гүлдеп жүре берді ғой, көкіректер көктемдей!

Бүкіл дала тарихын өзі-ақ жазып таусады,

Мың тұяқтың дүбірі – бір Тұяқтың саусағы!

Қадыр Мырза Әлі

Күйші Тұяққа!

Қанат қақты қыран-күйші қамдана,
Күй – керуен бой түзеді пандана.
Маужырады масаттанып маң дала,
Тыңдаушысы тамсанады таңдана.

Абылайдан қалған Жорық – бақ, дүрмек,
Қоңыр әуен жан-жағынан жатты улеп.
Көңіл – Жайық қонды сыңсып Аққу кеп,
Қыз Жібек те тіл қатқандай Гаққу деп.

Қас асау ма басқа құрық салғызған,
Махамбет пе? Исатай ма ар қызған?
Қыршын кеткен қапияда жалғыз ба?
Ғашық болған бозбала ма, бал қызға?

Сорғалайды мың сан әуен пернеден,
Дүниені тал бесіктей тербеген.
Күй – құдірет кеңістікті кернеген,
Жалғастырды көк аспанды жерменен.
Күй – қылыш та, күйші – батыр сияқты.

Шолтан Қыдырғиязов

Құрметті біздің Тұяғымыз!

Ауылыңның қара домалақ баласы едің
Өршіл өнеріңмен алты Алаштың дарасы болдың.
Саралжынның жас түлек Тұяғы едің,
Қара домбырада күй өнерінің пырағы болдың.
Ән өнерінде сазгер боп танылған едің,
«Ақ Бәтес, Айғаным» деп аһ ұрған едің
Асыл мекенінде асылдығыңмен табылған едің.
«Жүрек шерімен» көңіл толқыны төгілген еді,
Домбыранда үкілі үміт өрілген еді.
Тал бойындағы талантың сенің
Қасиетің де туған жеріңнің топырағынан берілген еді.

Ерназар Қисақметов
(1999)

Шамелов Шалқар Тұяқбердіұлы
 1974-1996 ж.ж.

"МУСАЯН МОЛДАГАЛИЕВ"
 АТЫНДАҒЫ БАТЫС ҚАЗАҚСТАН
 ОБЛЫСТЫҚ ОРЫНДЫқ ОМБУДАНЫ
 "АЛАУАНАСТЫ"
 МЕМЛЕКЕТТІК МЕРКЕМЕ
 БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ
 ОРЫНДАСҚАН, ҚИМБІЛ ҚОБЫСЫ, 47

443271

Туған жер

Толғана

Туған жер

Сөзі: Махамбет Машекенов

Әні: Тұяқберді Шәмелов

Төсінде қиялымды тербетемін,
Шомылсам деп тілеумен терге тегін.
Туған жер, сенде ағылған бейуақытта,
Дауысынан бір мылтықтың селк етемін.

Толғанам өзің жайлы бұл күні көп,
Қиналам шалса егерде бір гүлінді өрт.
Мың есе бақытты жан болар едім,
Көгінде ән шырқасам бұлбұлың боп.

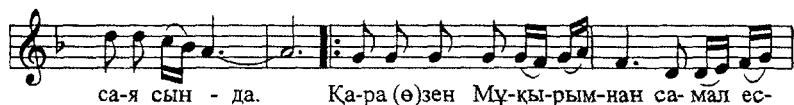
Қияға көтерілсе калқып қыран,
Көңілге құйылады шалқып бір ән.
Туған жер, сенің ыстық топырағыңда,
Оттағы қорғасындай балқып тұрам.

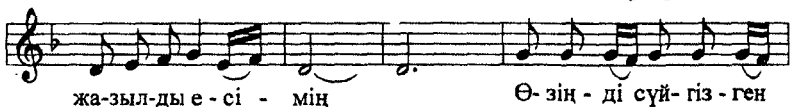

Ауылдан -
алтын
бесірім

Сезіммен

Қайырмасы:

«Ауылым – алтын бесігім»

Сөзі: Закария Сисенғалиевтікі

Әні: Тұяқберді Шәмелов

Ауылым – құба құмдар аясында,
Жайқалған көк құрақтар саясында.
Қараөзен, мұқырымнан самал ессе,
Шіркін-ай, жұпарына тоясың ба?

Қайырмасы:

Ауылым – Жаңақала алтын бесігім,
Ашық қой дәйім есігің.
Өзінді сүйгіз ген жүрекке
Жазылды мәңгі есімін

Қоскөлім, Тереңкөлім, Ерке, Назым,
Сыйғызған құшағына қайран Нарын.
Төрөбай – тарихымның белгісіндей,
Көрінер Ақшағылдан аппақ сағым.

Қайырмасы:

Ақкөңіл, айналайын, адамдарың,
Көл-көсір ырысың да, жанған бағың.
Бәріміз бір ұяның балапаны ек,
Аман бол, үлкен-кіші, бәрін-бәрін.

Қайырмасы:

